

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-65>

УДК 330.34:711.522:005.921

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ

ECONOMIC DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES: ESSENCE, FEATURES AND STRATEGIC PERSPECTIVES

Пронько Людмила Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5633-9014>

Затайдух Костянтин Юрійович

аспірант,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-3558-2362>

Чорний Ярослав Іванович

аспірант,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0153-4281>

Pronko Liudmyla, Zataidukh Kostiantyn, Chornyi Yaroslav
Vinnytsia National Agrarian University

У статті розглядаються наукові підходи щодо визначення поняття економічний розвиток територіальних громад та досліджено їх роль у економічному розвитку країни в напрямку реалізації місцевих ініціатив, залучення інвестицій, розвитку підприємництва та створення нових робочих місць. Установлено, що розвиток територіальних громад вимагає комплексного підходу, який враховує економічні, соціальні, інфраструктурні та екологічні аспекти, а взаємодія між місцевою владою, бізнесом, громадськістю та іншими зацікавленими сторонами є ключовим фактором успішного економічного розвитку. В науковому дослідженні обґрунтовано, що для забезпечення ефективного розвитку важливими аспектами на даний час є: залучення інвестицій у економіку територіальної громади, розвиток малого та середнього бізнесу та соціально-економічні інновації.

Ключові слова: економічний розвиток, територіальні громади, децентралізація влади, соціальний розвиток, міське самоврядування.

The article examines scientific approaches to defining the concept of economic development of territorial communities and examines their role in the economic development of the country in the direction of implementing local initiatives, attracting investments, developing entrepreneurship and creating new jobs. It has been established that the development of territorial communities requires an integrated approach that takes into account economic, social, infrastructural and environmental aspects, and the interaction between local authorities, business, the public and other interested parties is a key factor in successful economic development. Successful examples of economic development at the local level have been identified and the importance of applying an integrated approach has been proven, which includes: strategic planning, investment attraction, infrastructure development, entrepreneurship support and effective use of local resources. It is substantiated in the scientific study that the following are currently important aspects for ensuring effective development: attraction of investments in the economy of the territorial community, development of small and medium-sized businesses and socio-economic innovations. It has been proven that attracting investments is a key element of the economic development strategy of the territorial community, contributing to the creation of new jobs, increasing production capacity, developing infrastructure, and improving the quality of life of the population. It has been studied that the mechanisms of such an investment attraction concept, infrastructure development of small and medium-sized businesses not only contributes to economic growth and job creation, but also plays an important role in strengthening social stability and improving the quality of life of the

population in territorial communities. It is substantiated that socio-economic innovations play a decisive role in the formation of sustainable and inclusive economies, improving the quality of life of communities and contributing to sustainable development.

Keywords: economic development, territorial communities, decentralization of power, social development, local self-government.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації та децентралізації, питання економічного розвитку територіальних громад набуває особливої актуальності. Це обумовлено необхідністю підвищення конкурентоспроможності місцевих економік, покращення якості життя населення, а також забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів. Концепція економічного розвитку територіальної громади відіграє ключову роль у формуванні ефективної стратегії розвитку, що дозволяє максимально використувати потенціал громади, залучати інвестиції, стимулювати зростання місцевого бізнесу та покращувати інфраструктуру.

Розробка науково обґрунтованої концепції економічного розвитку вимагає комплексного підходу, який б враховував специфіку територіальних громад, особливості місцевих ринків, а також наявні соціально-економічні та природні ресурси. Ключовими аспектами такої концепції є визначення стратегічних напрямів розвитку, механізмів залучення інвестицій, розвитку інфраструктури та підтримки малого та середнього бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика децентралізації та її вплив на розвиток об'єднаних територіальних громад в Україні привернула увагу значного числа українських науковців. Так, В. Я. Жаліло [2], Л. Пронько [14], Т. Колесник [14], О. Шевченко [2] зосередились на аналізі наслідків процесу децентралізації влади в країні та детально окреслили можливості децентралізації для подальшого розвитку територіальних громад. Економічному розвитку громад в контексті децентралізації було присвячено роботи В. Пальчука [11], І. Сторонянської [13], Х. Патицької [13] та інших вчених, які вивчали це явище з різних аспектів.

Отже, актуальність обраної теми дослідження обумовлена також необхідністю впровадження інноваційних підходів до управління економічним розвитком на місцевому рівні, зокрема, через використання цифрових технологій, екологічно чистих виробництв та підвищення енергоефективності.

Постановка завдання. Метою даного наукового дослідження є розробка концепції еко-

номічного розвитку територіальної громади, заснованої на аналізі сучасних тенденцій, викликів та можливостей, що відкриваються перед територіальними громадами у контексті глобалізаційних процесів та децентралізації влади.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічний розвиток є багатограним процесом, який включає в себе зміни у виробництві, соціальній сфері, технологіях та інституційному середовищі суспільства [9]. В науковій літературі існує кілька підходів до визначення цього поняття, кожен з яких підкреслює різні аспекти процесу економічного розвитку.

1. Класичний підхід. Згідно з класичними економістами, економічний розвиток розуміється як збільшення виробництва та ефективності використання ресурсів, що веде до зростання національного доходу. Основну увагу приділяють зростанню ВВП, інвестиціям в капітал та підвищенню продуктивності праці.

2. Неокласичний підхід. Неокласики розширюють поняття економічного розвитку, включаючи в нього не тільки збільшення обсягу виробництва, але й покращення якості життя населення, що включає освіту, охорону здоров'я, доступ до ресурсів та ін. Таким чином, неокласичний підхід враховує також соціальні аспекти розвитку.

3. Підхід сталого розвитку. Цей напрямок наголошує на необхідності гармонійного поєднання економічного зростання, захисту навколишнього середовища та соціальної справедливості. Сталість передбачає, що потреби сучасного покоління повинні задовольнятися без компромісу з можливостями майбутніх поколінь.

4. Інституційний підхід. В рамках цього підходу основна увага приділяється ролі інститутів (правил, законів, норм) у процесі економічного розвитку. Інституційні теоретики вважають, що ефективні інститути є ключовими для забезпечення економічного зростання та розвитку.

5. Підхід людського розвитку. Цей напрямок, розвинений Програмою розвитку ООН, акцентує на розширенні можливостей людей

та виборі, який вони можуть здійснювати. Економічний розвиток в цьому контексті визначається не тільки через зростання доходів, але й через покращення доступу до освіти, охорони здоров'я та інших важливих аспектів життя.

Кожен з цих підходів вносить важливий вклад у розуміння економічного розвитку та допомагає формувати комплексну картину процесів, що відбуваються в територіальних громадах. Вибір конкретного підходу або їх комбінації для розробки концепції економічного розвитку громади залежить від специфічних цілей, пріоритетів та ресурсів територіальної громади.

Територіальні громади відіграють ключову роль у економічному розвитку країни як базові елементи національної економіки. Вони становлять основу для реалізації місцевих ініціатив, залучення інвестицій, розвитку підприємництва та створення нових робочих місць [12].

В процесі економічного розвитку, територіальні громади відіграють важливу роль та мають можливості для забезпечення ефективного розвитку місцевої економіки, зокрема:

1. Локалізація ресурсів та ініціатив. Територіальні громади мають унікальні природні, культурні та людські ресурси, які можуть бути використані для розвитку місцевої економіки. Ефективне управління цими ресурсами дозволяє стимулювати економічне зростання та підвищувати якість життя населення.

2. Розвиток малого та середнього бізнесу. Малий та середній бізнес є основою економічного розвитку територіальних громад, створюючи нові робочі місця та сприяючи інноваційному розвитку. Підтримка місцевої владою підприємницької ініціативи та створення сприятливого бізнес-середовища є критично важливими для активізації економічної активності громад.

3. Залучення інвестицій. Активна інвестиційна політика та створення сприятливих умов для інвесторів дозволяє територіальним громадам приваблювати зовнішнє фінансування, необхідне для реалізації масштабних проектів і програм.

4. Розвиток інфраструктури. Модернізація та розвиток інфраструктури (транспорт, зв'язок, енергетика, соціальна сфера) є необхідною умовою для підвищення привабливості громади для життя та бізнесу, а також для забезпечення сталого економічного зростання.

5. Соціальний розвиток. Покращення якості освіти, охорони здоров'я, доступу до культурних та дозвіллевих послуг сприяє розвитку людського капіталу, що є важливим

фактором економічного розвитку.

6. Екологічна стійкість. Інтеграція принципів сталого розвитку та екологічної відповідальності у стратегії економічного розвитку дозволяє забезпечити збалансоване використання природних ресурсів та зменшення негативного впливу на довкілля.

7. Участь громадян у процесах прийняття рішень. Активізація участі громадян у місцевому самоврядуванні сприяє підвищенню ефективності управління та зміцненню соціальної колегії.

Таким чином, розвиток територіальних громад вимагає комплексного підходу, який враховує економічні, соціальні, інфраструктурні та екологічні аспекти [11]. Взаємодія між місцевою владою, бізнесом, громадськістю та іншими зацікавленими сторонами є ключовим фактором успішного економічного розвитку.

Ці інституції відіграють критичну роль у формуванні економічної політики, залученні інвестицій, розвитку інфраструктури, підтримці підприємництва, та забезпеченні соціальної стабільності. Визначимо основні ключові аспекти та їхню роль у стимулюванні економічного розвитку територіальних громад (рис. 1).

Отже, у сукупності, уряд та місцеве самоврядування виконують критичну роль у стимулюванні економічного розвитку, через активну політику у сфері інвестицій, розвитку інфраструктури, підтримки підприємництва та забезпечення соціальної стабільності.

Економічний розвиток територіальних громад може зіткнутися з рядом бар'єрів та проблем, які уповільнюють зростання та розвиток. Ці проблеми варіюються від інфраструктурних недоліків до політичних, соціально-економічних та культурних викликів. Розглянемо деякі з них детальніше:

1. Обмежені фінансові ресурси. Багато територіальних громад стикаються з обмеженими бюджетами та недостатнім доступом до фінансування. Це ускладнює реалізацію великих проектів, направлених на покращення інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та інших критично важливих секторів.

2. Недоліки інфраструктури. Відсутність розвинутої інфраструктури, включаючи транспортні зв'язки, енергопостачання, доступ до інтернету, може стати серйозним перешкодою для залучення інвестицій та розвитку малого та середнього бізнесу.

3. Недостатня кваліфікація робочої сили. Проблема недостатньої кваліфікації та навичок серед місцевої робочої сили може обмежити можливості для розвитку нових

Рис. 1. Аспекти стимулювання економічного розвитку територіальних громад

Джерело: власна розробка автора

галузей економіки або розширення існуючих підприємств.

4. Бюрократичні перешкоди. Складність та тривалість адміністративних процедур може відлякувати потенційних інвесторів та підприємців від реалізації бізнес-проектів у громаді.

5. Екологічні обмеження. Екологічні виклики, такі як забруднення, зміна клімату та деградація ресурсів, також можуть становити серйозні перешкоди для сталого розвитку територіальних громад.

6. Відтік мозків. Висока еміграція кваліфікованих працівників та молоді у пошуках кращих умов життя та роботи може позбавити громаду важливих ресурсів для інновацій та економічного розвитку

7. Політична нестабільність. Політична нестабільність та корупція можуть серйозно вплинути на інвестиційний клімат та загальну довіру до місцевої влади, що ускладнює залучення зовнішнього фінансування.

8. Соціальні виклики. Соціальна нерівність, низький рівень освіти та обмежений доступ до соціальних послуг можуть ускладнити ефективний розвиток громади та зменшити якість життя її мешканців.

9. Культурні та історичні бар'єри. Традиційні погляди та культурні норми іноді можуть обмежувати прийняття нових ідей або підходів до ведення бізнесу, що ускладнює інноваційний розвиток

Розуміння та адресація цих бар'єрів та проблем є критично важливими для розробки ефективних стратегій економічного розвитку, які зможуть забезпечити стійке зростання та процвітання територіальних громад.

Успішні приклади економічного розвитку на місцевому рівні демонструють важливість комплексного підходу, який включає стратегічне планування, залучення інвестицій, розвиток інфраструктури, підтримку підприємництва та ефективне використання місцевих ресурсів [1;7]. Розглянемо кілька прикладів,

які можуть слугувати зразком для територіальних громад:

– Естонія стала світовим лідером у сфері цифровізації державних послуг. Місцева влада активно впроваджує цифрові технології, що дозволяє підприємцям ефективно управляти своїми бізнесами, спрощує взаємодію громадян з державою та залучає іноземні інвестиції через програму e-Residency. Ця ініціатива сприяє розвитку малого та середнього бізнесу та покращує інвестиційний клімат в країні.

– Сінгапур є прикладом ефективної економічної стратегії, заснованої на інвестиціях у людський капітал та сучасну інфраструктуру. Уряд Сінгапуру активно інвестує у освіту, охорону здоров'я.

– Сіліконова долина в Каліфорнії є світовим центром технологічних інновацій, де зосереджені головні офіси багатьох лідерів у галузі високих технологій. Ключ до успіху полягає у взаємодії між вищими навчальними закладами (наприклад, Стенфордським університетом), дослідницькими інститутами,

Рис. 2. Етапи визначення пріоритетних напрямів економічного розвитку територіальних громад

Джерело: розроблено на основі даних [10; 9]

стартапами та великим бізнесом. Це створило ідеальне середовище для інновацій, підприємництва та зростання.

– місто Ейндховен в Нідерландах перетворився з індустріального, відомого завдяки компанії Philips, у ведучий технологічний хаб Європи. Основними факторами успіху є тісна співпраця між місцевою владою, освітніми закладами та приватним сектором, а також активне інвестування у дослідження та розробки.

– місто Білбао, що в Іспанії демонструє приклад вдалої постіндустріальної трансформації, в основі якої лежить культура та архітектура. Відкриття музею Гуггенхайма стало каталізатором для туризму та економічного оновлення міста. Секрет успіху полягає в інвестиціях у великі культурні проекти, які змінили імідж міста та привабили міжнародну увагу.

– за кілька десятиліть село Шенчжень (Китай) перетворився на один з найбільших технологічних центрів світу. Важливі елементи успіху включають сприятливу державну політику, відкритість до іноземних інвестицій, активне залучення талантів та надання пріоритету високотехнологічному виробництву.

– місто Оулу (Фінляндія) став прикладом успішного економічного розвитку завдяки

акценту на вищій освіті, наукових дослідженнях та розвитку інформаційних технологій. Місто успішно використовує свої університетські ресурси для підтримки інноваційного бізнесу.

Ці приклади підкреслюють важливість інтегрованого підходу до економічного розвитку, який включає інвестиції в освіту, інфраструктуру, інновації та культуру. Кожен випадок демонструє, як залучення різних зацікавлених сторін та адаптація до місцевих умов може сприяти створенню процвітаючої економіки.

Процес визначення пріоритетних напрямів розвитку та інвестицій є ключовим етапом у плануванні довгострокового економічного зростання територіальних громад. Це дозволяє зосередити ресурси та зусилля на найбільш важливих та перспективних проектах, що можуть забезпечити максимальний вплив на економіку та добробут громади.

Визначення пріоритетних напрямів розвитку та інвестицій є важливим кроком у формуванні стратегії економічного розвитку територіальної громади, що дозволяє досягти максимального соціально-економічного ефекту та покращити якість життя мешканців [10; 9]. Розглянемо етапи та рекомендації для визначення таких пріоритетів (рис. 2).

Отже, для забезпечення ефективного розвитку важливими аспектами на даний час є:

Рис. 3. Основні інструменти, що забезпечують ефективний розвиток територіальних громад

Джерело: власна розробка автора

- залучення інвестицій у економіку територіальної громади;
- розвиток малого та середнього бізнесу;
- соціально-економічні інновації.

Залучення інвестицій є ключовим елементом стратегії економічного розвитку територіальної громади, оскільки інвестиції сприяють створенню нових робочих місць, збільшенню виробничих потужностей, розвитку інфраструктури та підвищенню якості життя насе-

лення. Для ефективного залучення інвестицій територіальні громади можуть використовувати низку механізмів та інструментів, які будуть розглянуті нижче (рис. 3).

Розвиток малого та середнього бізнесу (МСБ) відіграє ключову роль у економічному розвитку країн по всьому світу, будучи одним з основних джерел інновацій, створення робочих місць та соціальної стабільності [10]. У контексті територіальних громад розвиток

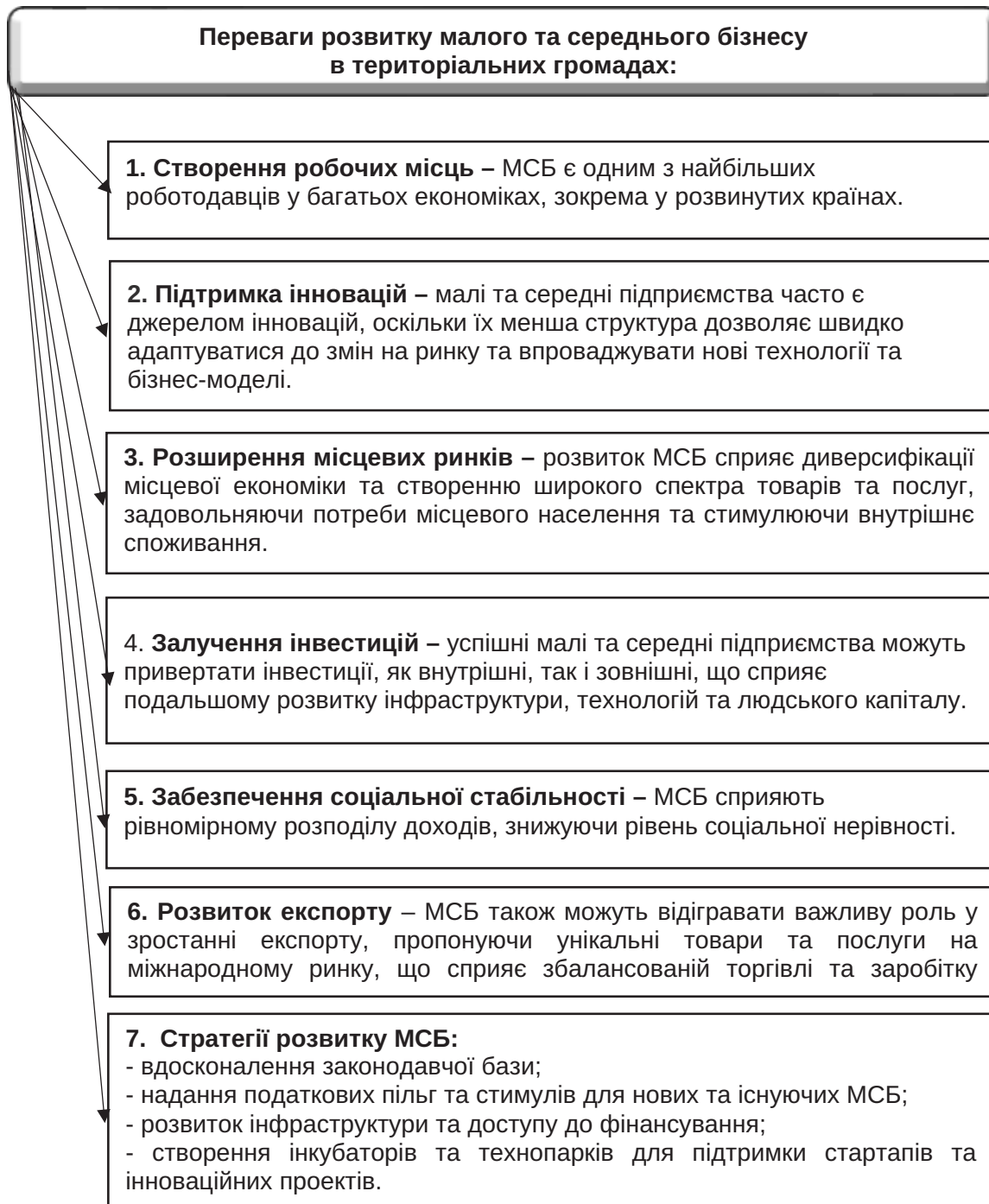

Рис. 4. Переваги розвитку малого та середнього бізнесу в територіальних громадах

Джерело: власна розробка автора

МСБ може слугувати міцним фундаментом для підвищення економічного добробуту та забезпечення сталого зростання. Основними аспектами, які підкреслюють значення МСБ у цьому процесі є (рис. 4).

Отже, розвиток малого та середнього бізнесу не лише сприяє економічному зростанню та створенню робочих місць, але й відіграє важливу роль у зміцненні соціальної стабільності та підвищенні якості життя населення в територіальних громадах.

Соціально-економічні інновації відіграють вирішальну роль у формуванні стійких та інклюзивних економік, покращуючи якість життя громад і сприяючи сталому розвитку. Ці інновації можуть включати нові бізнес-моделі, продукти, послуги або підходи, які вирішують соціальні проблеми та одночасно стимулюють економічне зростання. Розглянемо їх вплив на економічний розвиток детальніше (рис. 5).

Таким чином, можемо стверджувати, що для сприяння соціально-економічним інноваціям урядам, бізнесу та громадським організаціям потрібно працювати разом, щоб:

- створити сприятливе регуляторне та фінансове середовище;
- інвестувати в дослідження та розробку;

- сприяти співпраці між різними зацікавленими сторонами;

- підтримувати освіту та навчання в області інновацій;

- заохочувати соціальне підприємництво та інвестиції в соціальні проекти.

Соціально-економічні інновації відіграють критичну роль у сучасному світі, стимулюючи економічний розвиток, покращуючи соціальний добробут та сприяючи стійкості громад на шляху до досягнення глобальних цілей сталого розвитку.

Висновки. Дослідження концепції економічного розвитку територіальних громад виявило глибоке розуміння того, як різноманітні фактори взаємодіють для стимулювання росту та розвитку на місцевому рівні. Важливість інтегрованого підходу, який включає стратегічне планування, участь громади, інвестиції в соціальну інфраструктуру, підтримку малого та середнього бізнесу, а також інновації, є очевидною. Отже, важливим є застосування саме комплексного підходу до економічного розвитку територіальних громад, який враховує специфічні потреби та можливості кожної громади. Співпраця уряду, приватного сектору, неприбуткових організацій та місцевих громад є ключовим фактором успіху у цьому процесі.

Рис. 5. Напрями впливу соціально-економічних інновацій на ефективність розвитку територіальних громад

Джерело: власна розробка автора

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Європейський досвід адміністративно-територіального реформування: політичний аспект. Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2018. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/844>
2. Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу: аналітична доповідь. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2019. 115 с.
3. Закон України «Про співробітництво територіальних громад». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата звернення: 08.02.2024).
4. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 14.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 07.02.2024).
5. Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 04.02.2024).
6. Круглашов А., Бурега В. Здобутки і труднощі в реалізації децентралізації влади в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2021. № 9(2).
7. Лелеченко А. П. Зарубіжний досвід організації функціонування місцевого самоврядування: імплементація в Україні. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=266>
8. Лубенець С. А., Троян О. А. Тенденції децентралізації публічної влади в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 86–89.
9. МакМаллін К. Місцевий економічний розвиток – це постійна синергія дій бізнес-спільноти, влади, громадянського суспільства та наукових кіл. URL: <http://pleddg.org.ua/ua/2016/kent-makmallin/> (дата звернення: 06.02.2024).
10. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 08.02.2024).
11. Пальчук В. Розвиток економічного потенціалу громад у рамках реформи з децентралізації. *Україна: події, факти, коментарі*. 2018. № 11. С. 38–50.
12. Пронько Л. М. Соціальна політика об'єднаних територіальних громад як засіб відтворення людського капіталу сільських територій. *Економічний дискурс*. 2022. Випуск 1–2. С. 74–82.
13. Сторонянська І. З., Патицька Х. О. Адміністративно-фінансова децентралізація: цілі реформи та результати першого етапу. *Регіональна економіка*. 2019. № 1. С. 3–13.
14. Pronko L. M., T. Kolesnik, O. Samborska. Activities of united territorial communities as a body of local government in the conditions of power decentralization in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. № 2. Volume 4. P. 184–190.
15. Cleveland State University. URL: <https://www.csuohio.edu/> (дата звернення: 02.02.2024).

REFERENCES:

1. Yevropeys'kyi dosvid administratyvno-terytorial'noho reformuvannya: politychnyy aspekt. Analytychna zapyska. (2018) [European experience of administrative and territorial reform: political aspect] Natsional'nyy instytut stratehichnykh doslidzhen' [National Institute of Strategic Studies]. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/844> (accessed: 27.01.2024) (in Ukrainian)
2. Zhalilo Ya. A., Shevchenko O. V., Romanova V. V. (2019) Detsentralizatsiya vlady: poryadok dennyy na seredn'ostrokovu perspektyvu: analitychna dopovid' [Decentralization of power: agenda for the medium-term perspective: analytical report]. Kyiv: Natsional'nyy instytut stratehichnykh doslidzhen' [National Institute of Strategic Studies]. 115 p.
3. Zakon Ukrayiny «Pro spivrobotnytstvo terytorial'nykh hromad» [Law of Ukraine "On Cooperation of Territorial Communities"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (accessed: 08.02.2024) (in Ukrainian).
4. Zakon Ukrayiny «Pro dobrovil'ne ob'yednannya terytorial'nykh hromad» [Law of Ukraine "On Voluntary Unification of Territorial Communities"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (accessed: 07.02.2024) (in Ukrainian)
5. Zakon Ukrayiny «Pro zasady derzhavnoyi rehional'noyi polityky» [Law of Ukraine "On the Principles of State Regional Policy"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (accessed: 04.02.2024) (in Ukrainian).
6. Kruhlashov A., Bureha V. (2021) Zdobutky i trudnoshchi v realizatsiyi detsentralizatsiyi vlady v Ukrayini [Achievements and difficulties in the implementation of power decentralization in Ukraine]. *Aspekty publichnoho upravlinnya* [Aspects of public administration]. № 9(2).
7. Lelechenko A. P. Zarubizhnyy dosvid orhanizatsiyi funktsionuvannya mistsevoho samovryaduvannya: implemantatsiya v Ukrayini [Foreign experience of organizing the functioning of local self-government: implementation in Ukraine]. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=266> (accessed: 04.02.2024) (in Ukrainian)

8. Lubenets' S. A., Troyan O. A. (2020) Tendentsiyi detsentralizatsiyi publichnoyi vlady v Ukrayini [Tendencies of decentralization of public power in Ukraine]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal* [Legal scientific electronic journal]. № 2. P. 86–89.
9. MakMallin K. (2016) Mistsevy ekonomichnyy rozvytok – tse postiyna synerhiya diy biznes-spil'noty, vlady, hromadyans'koho suspil'stva ta naukovykh kil [Local economic development is a constant synergy of actions of the business community, authorities, civil society and academia]. URL: <http://pleddg.org.ua/ua/2016/kent-makmallin/> (accessed: 06.02.2024) (in Ukrainian)
10. Pro skhvalennya Kontseptsiyi reformuvannya mistsevoho samovryaduvannya ta terytorial'noyi orhanizatsiyi vlady v Ukrayini [On the approval of the Concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (accessed: 08.02.2024) (in Ukrainian)
11. Pal'chuk V. (2018) Rozvytok ekonomichnoho potentsialu hromad u ramkakh reformy z detsentralizatsiyi [Development of the economic potential of communities within the framework of the decentralization reform]. *Ukrayina: podiyi, fakty, komentari* [Ukraine: events, facts, comments]. № 11. P. 38–50.
12. Pron'ko L. M. (2022) Sotsial'na polityka ob"yednanykh terytorial'nykh hromad yak zasib vidtvorennya lyuds'koho kapitalu sil's'kykh terytoriy [Social policy of united territorial communities as a means of reproduction of human capital of rural areas]. *Ekonomichnyy dyskurs* [Economic discourse]. Vypusk 1–2. P. 74–82.
13. Storonyans'ka I. Z., Patyts'ka Kh. O. (2019) Administratyvno-finansova detsentralizatsiya: tsili reformy ta rezultaty pershoho etapu [Administrative and financial decentralization: goals of reforms and results of the first stage]. *Rehional'na ekonomika* [Regional economy]. № 1. P. 3–13.
14. Pron'ko L. M., T. Kolesnyk, O. Sambors'ka (2018) Diyal'nist' ob"yednanykh terytorial'nykh hromad yak orhanu mistsevoho samovryaduvannya v umovakh detsentralizatsiyi vlady v Ukrayini [Activities of united territorial communities as a body of local government in the conditions of power decentralization in Ukraine]. *Baltiys'kyy zhurnal ekonomichnykh doslidzhen'*. № 2. Tom 4. P. 184–190.
15. Klivlends'ky derzhavnyy universytet. URL: <https://www.csuohio.edu/> (accessed: 02.02.2024) (in Ukrainian)